

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-105>

УДК 338.483.12(477.84)

ЗАМКОВИЙ ТУРИЗМ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

CASTLE TOURISM IN TERNOPIL REGION: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Долинська Олеся Олегівна

доктор філософії, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7977-5700>

Шоробура Інна Михайлівна

доктор педагогічних наук, професор,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3728-7968>

Гільберг Тетяна Георгіївна

кандидат географічних наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8746-3515>

Dolynska Olesia, Shorobura Inna, Hilberh Tetiana
Humanitarian-Pedagogical Academy

У статті подано результати досліджень щодо перспектив розвитку замкового туризму в Тернопільській області. У сучасному світі, де глобалізація та стрімкий розвиток технологій суттєво змінюють наш спосіб життя, збереження і популяризація культурної спадщини стає надзвичайно важливим. Відвідування замків є однією з найцікавіших і найскладніших форм культурно-пізнавального туризму. Серед різноманітної історико-архітектурної спадщини України особливе значення мають оборонні споруди, такі як фортеці, замки, оборонні храми та міські укріплення, які приваблюють туристів. Тому розвиток замкового туризму та підвищення його привабливості тісно пов'язані з сучасним станом розвитку національного туризму. Важливим завданням сьогодення є збереження та популяризації замків. Замки в Україні значно постраждали від різних факторів після втрати своєї первісної функції. Сьогодні немає точних даних про їх загальну кількість, оскільки багато з них були назавжди втрачені.

Ключові слова: замковий туризм, культурна спадщина, культурний туризм, туризм Тернопільської області, замковий туризм Тернопільської області.

The article presents research results on the prospects for the development of castle tourism in the Ternopil region. In today's world, where globalization and rapid technological development significantly change our way of life, the preservation and promotion of cultural heritage become extremely important. Visiting castles is one of the most interesting and challenging forms of cultural and educational tourism. Among the diverse historical and architectural heritage of Ukraine, defensive structures such as fortresses, castles, defensive temples, and urban fortifications hold special significance and attract tourists. Therefore, the development of castle tourism and the enhancement of its appeal are closely linked to the current state of national tourism development. An important task today is the preservation and promotion of castles. Castles in Ukraine have suffered significantly from various factors after losing the original function. Today, there is no exact data on their total number, as many have been lost forever. However, the country's fortifications can become not only interesting tourist attractions but also an important part of the tourism infrastructure, as has already happened in European countries, where more than a third of such complexes are used as hotels and restaurants. The article characterizes castle tourism and emphasizes its role in the tourism industry. Prospective directions for the development of castle tourism in the Ternopil region are outlined. Castle tourism is an important component of cultural and historical tourism in Europe. It includes several main destinations, each of which has its own characteristics and attracts different categories of tourists. In addition to the economic effect, the development of tourism around historical and cultural objects will contribute to the preservation of cultural heritage and increase the level of education of the population. Tourism can become a powerful tool for forming

a positive image of Ukraine in the international arena, demonstrating the wealth of our history and culture to the world. To realize the region's potential, it is necessary to attract investments, have effective marketing and cooperate at various levels.

Keywords: castle tourism, cultural heritage, cultural tourism, tourism in Ternopil region, castle tourism in Ternopil region.

Постановка проблеми. У нашій державі історико-культурні об'єкти в недостатній мірі використовуються як туристичні ресурси, більшість визначних пам'яток не включена у туристичні маршрути, що приводить до їх використання в обмежених масштабах і їх занепаду. Це є великою втратою для країни, яка має багату історію та культурну спадщину, здатну приваблювати туристів з усього світу. Досвід високо розвинутих країн Європи, таких як Іспанія, Італія, Франція, показує, наскільки вигідним може бути інвестування у збереження та розвиток історичних пам'яток. Ці країни вже давно оцінили економічний ефект збільшення попиту на туристичному ринку власної країни завдяки відвідуваності фортифікаційних споруд та палаців. Пам'ятки старовини в цих країнах взяті під охорону держави і добре освоєні, що дозволяє їм не лише зберігати свою культурну спадщину, але й отримувати значні прибутки від туризму.

Західний регіон України, багатий на замки та фортеці, має величезний потенціал для розвитку туристичної галузі. Використання цих об'єктів у туристичній діяльності, при належній рекламі, наведенні порядку та реставрації, може давати значний економічний і соціальний ефект. Замки, такі як Збараський, Ягільницький та Вишнівецький палац можуть стати центрами притягання для туристів з усього світу, які цікавляться історією, архітектурою та культурою.

Таким чином, дослідження замкового туризму Тернопільської області є актуальним та важливим з огляду на туристичний потенціал України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія та практики організації та розвитку замкового туризму в Україні в цілому та Тернопільській області зокрема, описана в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Розвиток туризму, проблеми та перспективи вивчали такі вітчизняні науковці як: О. Бейдик, О. Любіцева, М. Мальська, В. Федорченко, В. Кифяк. Питання збереження туристичних ресурсів досліджували В. Гетьман, Б. Данилишин, В. Міщенко. Замковий туризм в своїх роботах вивчали М. Рутинський, І. Білецька, Д. Каднічанський, О. Лесик, О. Мацюк.

Замковий туризм у Тернопільській області досліджувався недостатньо в наукових дже-релах. Питання та перспективи розвитку цього напрямку туризму досі не визначені.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, науковці наголошують на тому, що криза туристичної діяльності яка спричинена пандемією COVID-19 та війною вимагає негайних та якісно нових рішень для розвитку туризму та залучення нових клієнтів. Обрання стратегій розвитку індустрії туризму та гостинності потребують комплексного дослідження та огляду задля виокремлення тих стратегічних пріоритетів, які будуть дієвими та ефективними у повоєнному майбутньому та сприятимуть відновленню та сталому розвитку цих сфер.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Виходячи з усього вищезазначеного, автор поставив за мету дослідити сучасний стан та перспективи розвитку замкового туризму Тернопільської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Швидкий розвиток сфери туризму породив нові види та форми подорожей, серед яких і замковий туризм. Проте, на сьогоднішній день не існує універсального визначення цієї галузі, також відсутня чітка термінологія для визначення його сутності. Важливо відзначити, що замковий туризм є підвидом історико-культурного туризму. Поняття історико-культурного туризму можна розглядати як форму туризму, що передбачає відвідування місць, пов'язаних з історією та культурною спадщиною [3].

Замковий туризм – це не лише відвідування історичних замків і фортець. Іншим варіантом замкового туризму є проживання в замках і палацах. Цей вид туризму дозволяє відчути себе частиною історії та насолодитися атмосферою епох, коли замки й палаці були важливими осередками влади й культури [9]. Такий формат подорожей стає дедалі популярнішим у світі, особливо серед тих, хто цінує розкішний і елітний відпочинок. Існує також екстремальний варіант замкового туризму, який передбачає відвідування замків та фортець у важкодоступних і небезпечних

місцях. Цей вид подорожей вимагає від туристів особливої фізичної підготовки та знань із безпеки. Крім того, тематичні тури до замків, пов'язаних із легендарними історіями та персонажами, такими як Дракула в Румунії або Король Артур у Великобританії, користуються великою популярністю у світі [2].

Замковий туризм – це вид туристичної діяльності, що передбачає відвідування, проживання та дослідження історичних замків і палаців. Такий туризм дозволяє зануритися в атмосферу минулих епох, дізнатися про історичні події та культурні особливості, а також відчути розкіш та велич архітектурних пам'яток. Він може включати різні форми, від екскурсій та тематичних турів до екстремальних походів у важкодоступні фортифікаційні споруди.

Замковий туризм є важливою складовою туристичної індустрії України, оскільки країна багата на історичні пам'ятки, зокрема численні замки та фортеці [1]. Основні функції замкового туризму включають:

Освітня функція. (Замки є джерелом історичних знань. Вони дозволяють туристам дізнатися про минулі епохи, архітектурні стилі та історичні події. Музеї, розташовані в замках, пропонують експозиції, що розповідають про життя минулих століть, культуру та побут).

Культурна функція. (Замки є центрами культурних заходів, таких як фестивалі, виставки, концерти та театральні постановки. Вони допомагають зберігати і популяризувати національну культуру та традиції).

Економічна функція. (Замковий туризм стимулює розвиток місцевої економіки, створюючи робочі місця та приваблюючи інвестиції. Він сприяє розвитку інфраструктури, такої як готелі, ресторани, сувенірні магазини та транспорт).

Рекреаційна функція. (Відвідування замків забезпечує можливість відпочинку та релаксації. Туристи можуть насолоджуватися прогулянками мальовничими територіями, брати участь в екскурсіях та інших активностях. Замковий туризм надає можливість втечі від повсякденного життя і занурення у атмосферу минулих епох).

Естетична функція. (Замки часто розташовані у живописних місцях та мають привабливу архітектуру, що створює естетичне задоволення для відвідувачів. Вони надихають художників, фотографів та письменників, стаючи джерелом творчості. Вони також можуть бути місцем для проведення урочистих заходів, таких як весілля, конференції та корпоративні події).

Загалом, замковий туризм сприяє збереженню історичної спадщини, культурному розвитку та економічному процвітання регіонів.

У багатьох країнах світу існує практика збереження замкової спадщини шляхом їх реновації та інтеграції у сучасне життя суспільства. Такі методи дозволяють не тільки зберегти архітектурну та історичну цінність замків, але й надати їм нове життя та функціональність [11].

Одним з найпоширеніших методів реставрації замків є забезпечення цілісного відтворення оригінального вигляду пам'ятки. Це включає відновлення архітектурних елементів та деталей, які були втрачені або пошкоджені з часом. Такий підхід дозволяє зберегти автентичність замків і повернути їм первісний вигляд, що є важливим для культурного і історичного контексту.

Консервація замків спрямована на збереження їх стану без змін в оригінальній структурі. Це може включати захист від подальшого руйнування та стабілізацію існуючих елементів. Такий метод важливий для тих замків, які мають особливу історичну та архітектурну цінність, і будь-які зміни в їх структурі можуть негативно вплинути на їх автентичність [8].

Адаптація замків до нових умов функціонування включає доповнення споруди сучасними об'єктами інфраструктури. Це дозволяє використовувати замки для сучасних потреб, таких як готелі, конференц-зали або музеї. Інтеграція сучасних елементів або частин у існуючі будівлі допомагає зробити замки функціональними та доступними для широкої аудиторії, зберігаючи при цьому їх історичну цінність [12].

Замковий туризм є важливою складовою культурного та історичного туризму в Європі [6]. Він включає кілька основних напрямків, кожен з яких має свої особливості та приваблює різні категорії туристів.

Замковий музейний туризм – це відвідування замків, палаців та фортець, які функціонують як музеї. Відвідувачі мають можливість дізнатися більше про історію та культуру певного регіону або країни, побачити виставки мистецтва та артефакти, а також насолоджуватися архітектурою та природними краєвидами. Прикладами таких місць є Королівський замок у Варшаві та Мальборкський замок. Ці замки приваблюють сотні тисяч туристів щорічно і є важливими культурними центрами.

Подієвий туризм – це участь у різноманітних заходах, які проводяться у замках та їх оточенні. Це можуть бути культурні заходи,

спортивні змагання, музичні фестивалі, історичні реконструкції та інші події, які привертають увагу туристів. Наприклад, фестиваль рок-музики «*Castle Party*» в замку у польському містечку Болькув, «Дні старовинної культури» у Мальборку, які проводяться щорічно і збирають велику кількість учасників та глядачів.

Туризм культурно-історичної спадщини спрямований на відвідування об'єктів, які є частинами світової або національної культурної спадщини, включаючи замкові споруди. Цей напрямок туризму включає відвідування замків, які внесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, таких Кронборг в Данії, Даремський замок у Великій Британії та палацовий комплекс Шенбрунн у Австрії. Ці об'єкти є важливими свідченнями матеріальної культури середньовіччя і мають значну історичну цінність.

Замки-готелі – це перетворення замків на готелі, що є поширеним явищем у багатьох європейських країнах. Туристи можуть насолодитися проживанням у замках, які зберегли свою історичну атмосферу, але були адаптовані для сучасних потреб. Замки-готелі також використовуються для проведення ділових зустрічей, конгресів та конференцій, завдяки їхньому престижному статусу та унікальному середовищу. Прикладами таких замків-готелів є замок Банфі (Італія), замок Вальдек (Німеччина), замок Валтіонхотеллі (Фінляндія), замок Обідуш (Португалія) та інші.

В історико-архітектурній спадщині України важливе місце займають пам'ятки оборонної архітектури, зокрема фортеці, замки, оборонні храми та міські укріплення [10]. Протягом століть ці оборонні споруди відігравали провідну роль у розвитку міст і містечок. Організація оборони мала вирішальне значення для долі всіх поселень, адже від неї залежала їхня безпека. Споруди оборонного типу, які нині називають пам'ятками оборонного будівництва, зводилися не лише для захисту від ворожих нападів, але й для оборони від народних повстань і нападів феодалів-сусідів.

Тернопільська область має багату історико-культурну спадщину, зокрема значну кількість замків та фортець. Вони належать до різних історичних періодів. До національного заповідника «Замки Тернопілля» належать 11 замків і замково-палацових комплексів: це замки в Збаражі, Вишнівці, Скалаті, Теремовлі, Чорткові, Підзамочку, Золотому Потоці, Кривче, Язловці, Скала-Подільській та Микулинцях, що зображено на рисунку 1 [7].

Замки і замково-палацові комплекси Тернопільської області збереглися у різному стані. Деякі замки відреставровані або частково відреставровані, що дозволяє проводити екскурсії та культурні заходи. З інших залишилися лише частини, проте це не заважає розвивати туризм в даному регіоні. Використання 3D-комп'ютерного моделювання та відео для огляду об'єктів замкових екскурсій є сучасним підходом [4]. В останні роки відбулися значні покращення у туристичній інфраструктурі, зокрема розвиток готелів, ресторанів, транспортно-сполучення та інформаційних центрів. Проте, у деяких випадках інфраструктура ще потребує додаткових інвестицій та модернізації.

Залучення інвестицій у реставрацію та збереження історичних пам'яток Тернопільської області є важливим кроком для підвищення їхньої туристичної привабливості. Необхідно також розробити ефективні маркетингові стратегії для популяризації цих об'єктів як серед українських, так і іноземних туристів.

Важливо забезпечити доступність інформації про історико-культурні об'єкти, створити зручну інфраструктуру для туристів та організувати цікаві екскурсії. Використовувати інноваційні методи в екскурсійній діяльності. Використання віртуальної реальності та доповненої реальності в замковому туризмі Тернопільської області допоможуть залучити більшу кількість туристів.

Завдяки цим технологіям туристи можуть зануритися у віртуальне середовище або отримувати додаткову інформацію про атракції та історичні місця за допомогою спеціальних пристроїв або мобільних додатків [5]. Розробка мобільних додатків по Тернопільській області надають можливість туристам проводити самостійні екскурсії, де вони зможуть вибирати маршрути, слухати аудіогіди та отримувати інформацію про об'єкти. Розробка інтерактивних екскурсій з використанням ігрових елементів, які залучають учасників до активного спілкування та взаємодії з місцевими об'єктами. Регулярне проведення різноманітних фестивалей, ярмарок, реконструкції битв та інші культурні заходи будуть привертати увагу туристів та сприятимуть популяризації замкового туризму.

Створення інтегрованих туристичних маршрутів, які включатимуть відвідування кількох замків та інших історичних місць. Це може бути як регіональний маршрут, так і частина загальнонаціональних туристичних маршрутів. Крім економічного ефекту, роз-

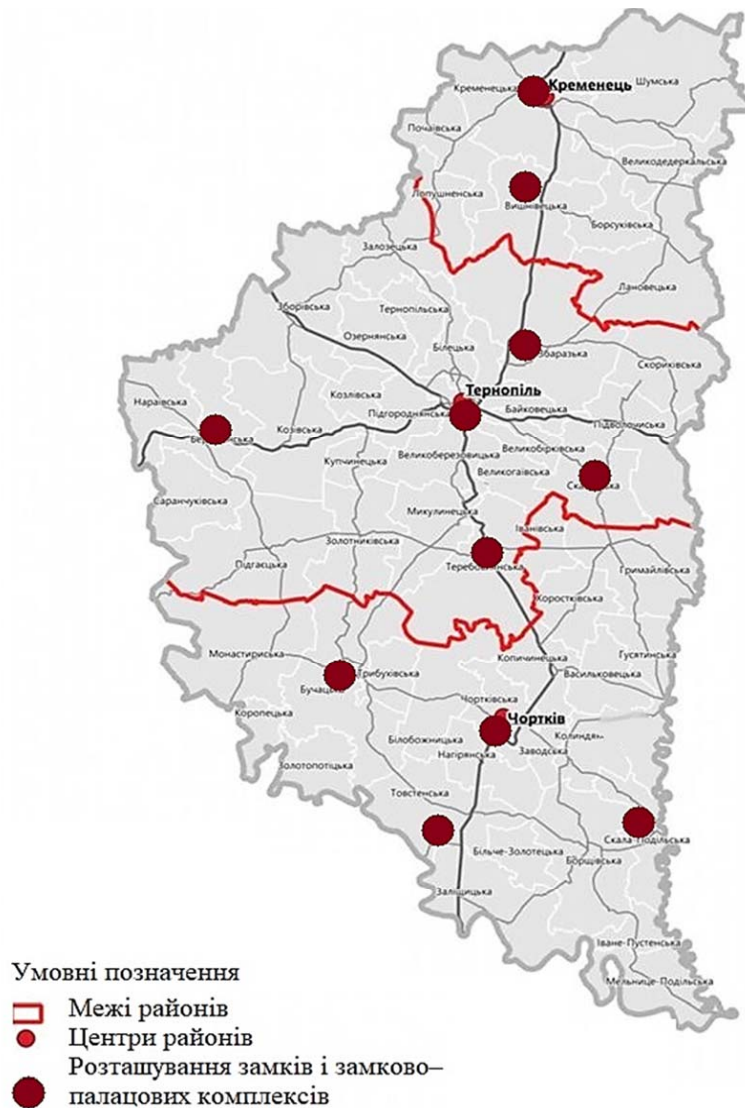

Рис. 1 Картосхема розміщення замків і замково-палацових комплексів Тернопільської області

виток туризму навколо історико-культурних об'єктів сприятиме збереженню культурної спадщини та підвищенню рівня освіченості населення. Туризм може стати потужним інструментом для формування позитивного іміджу України на міжнародній арені, демонструючи світові багатство нашої історії та культури.

Збереження і використання історико-культурних об'єктів України в туристичній діяльності є важливим напрямом для розвитку нашої країни. Спираючись на досвід високо розвинутих країн, Україна може досягти значних успіхів у цій сфері, забезпечуючи збереження своєї культурної спадщини та економічний розвиток регіонів.

Висновки. Результати проведеного дослідження продемонстрували, що Тернопільська область володіє необхідним історико-

культурним ресурсом для розвитку замкового туризму. Збереження замкової спадщини є важливим завданням для сучасного суспільства. Реновація та інтеграція замків у сучасне життя дозволяють зберегти їх історичну та культурну цінність, роблячи їх доступними для широкої аудиторії. Замковий туризм сприяє популяризації історичних пам'яток, залученню туристів та розвитку регіонів, де розташовані ці замки. Для реалізації потенціалу регіону необхідні інвестиції, ефективний маркетинг та співпраця на різних рівнях.

Перспективи подальших досліджень. Проте невирішеними залишаються ряд проблем, що гальмують розвиток туризму в регіоні. Успішний приклад європейських країн показує, що збереження та адаптація замків може бути вигідним як з культурної, так і з економічної точки зору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білецька, І. М. Сучасний стан та перспективи розвитку замкового туризму в Україні. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури* : зб. наук. праць, Київ : НАУ, 2011. Вип.31. С. 104–112.
2. Бордун О. Ю., Білоус С. В. Використання зарубіжного досвіду для розвитку замкового туризму України. *Замковий туризм Тернопільської області: проблеми та перспективи розвитку*. 2012. С. 136–142.
3. Долинська О. О. Замковий туризм в Хмельницькій області. *Географія та туризм. КНУ. Шевченка*. Київ. 2022. Вип. 67. С. 3–9.
4. Долинська О. О. Шоробура І. М., Біницька О. П. Інновації в туризмі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Географія. Тернопіль. 2023. № 2. (55). С. 58–64.
5. Ковешніков В., Ліфиренко О., Стукальська Н. Інноваційні види туризму. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 4. С. 38–44.
6. Корсак Р. Перспективи використання замків у готельній індустрії України : досвід Чеської республіки. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 24, том 2, 2019. С. 11–16.
7. Одинадцять заповідних замків Тернопілля. URL: <https://spadok.org.ua/krayeznavstvo/11-zapovidnykh-zamkiv-ternopillya>
8. Полутренко У. Б. Методи збереження та відновлення палацово–замкових комплексів Прикарпаття. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Вип. 37. 2014. С. 255–262.
9. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні. *Географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження* : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2007. 432 с.
10. Тертична Ю. В. Замковий туризм в Україні. *Географія та туризм*. 2010. Вип. 3. С. 91–97.
11. Черешнюк Т., Кузисин А. Європейський досвід використання оборонних споруд з метою туризму та рекреації. *Рекреаційна географія і туризм. Наукові записки*. №2. 2020. С. 115–123.
12. Шашкова І. С., Буравченко С. Г., Хлюпін О. А. Методи пристосування замків під культурно-туристичні комплекси. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Випуск 61. 2021. С.139–158.

REFERENCES:

1. Biletska I. M. (2011) Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku zamkovoho turyzmu v Ukraini [The Current State and Prospects for the Development of Castle Tourism in Ukraine]. *Problems of Improving Infrastructure Efficiency: Collection of Scientific Papers*, Kyiv: NAU. Issue 31. pp. 104–112.
2. Bordun O. Yu., Bilous, S. V. (2012) Vykorystannia zarubizhnoho dosvidu dlia rozvytku zamkovoho turyzmu Ukrainy [Utilizing Foreign Experience for the Development of Castle Tourism in Ukraine]. *Castle Tourism in Ternopil Region: Problems and Prospects*, pp. 136–142.
3. Dolynska O. O. (2022). Zamkovyi turyzm v Khmelnytskii oblasti [Castle Tourism in Khmelnytskyi Region]. *Geography and Tourism. KNU Shevchenko*. Kyiv. Issue 67. P. 3–9.
4. Dolynska O. O., Shorobura I. M., Binytska O. P. (2023) Innovatsii v turyzmi [Innovations in Tourism]. *Scientific Notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk. Series: Geography*. Ternopil. No. 2 (55), pp. 58–64.
5. Koveshnikov V., Lifirenko, O., Stukalska N. (2016). Innovatsiini vydy turyzmu [Innovative Types of Tourism]. *Investments: Practice and Experience*. No. 4, pp. 38–44.
6. Korsak R. (2019) Perspektivy vykorystannia zamkiv u hotelnii industrii Ukrainy : dosvid Cheskoï respubliky [Prospects for Using Castles in the Hotel Industry of Ukraine: The Experience of the Czech Republic]. *Current Issues of Humanities*. Issue 24, vol. 2, pp. 11–16.
7. Eleven Sacred Castles of Ternopil Region. Available at: <https://spadok.org.ua/krayeznavstvo/11-zapovidnykh-zamkiv-ternopillya>
8. Polutrenko U. B. (2014) Metody zberezhenia ta vidnovlennia palatsovo-zamkovykh kompleksiv Prykarpattia [Methods for Preserving and Restoring Palace-Castle Complexes in Prykarpattia]. *Modern Problems of Architecture and Urban Planning*. Issue 37, pp. 255–262.
9. Rutynskiy M. Y. (2007) Zamkovyi turyzm v Ukraini. Neohrafiia pamiatok fortyfikatsiinoho zodchestva ta perspektyvy yikh turystychnoho vidrodzhennia [Castle Tourism in Ukraine. Geography of Fortification Monuments and Prospects for Their Tourist Revival]: Textbook. K.: Center of Educational Literature. 432 p.
10. Tertychna Yu. V. (2010) Zamkovyi turyzm v Ukraini [Castle Tourism in Ukraine]. *Geography and Tourism*. Issue 3, pp. 91–97.

11. Chereshnyuk T., Kuzishyn A. (2020) Yevropeyskyi dosvid vykorystannia oboronnykh sporud z metoiu turyzmu ta rekreatsii [European Experience in Using Defensive Structures for Tourism and Recreation]. *Recreational Geography and Tourism. Scientific Notes*. No. 2. pp. 115–123.
12. Shashkova I. S., Buravchenko S. G., Khlyupin O. A. (2021) Metody prystosuvannia zamkiv pid kulturno–turystychni komplekсы [Methods of Adapting Castles into Cultural-Tourist Complexes]. *Modern Problems of Architecture and Urban Planning*. Issue 61, pp. 139–158.